

världarna hos Marcel Proust" har även andra ting än tid och minne, liv och konst åsyftats. Harold March spårar hos Proust en platonisk idealism: tron på en djupare realitet av eviga idéer bakom den vardagliga verklighetens begrepp och känslor. Några citat kan utan tvivel återopas för denna uppfattning, och en viss atmosfär av metafysisk idealism omger skildringen, men det kan knappast styrkas att Proust velat uttrycka något mera speciellt och precist än sin — av Matthew Arnold starkt påverkade — syn på konsten som en högre och mera "verklig" livsform. Med en liknande metod har Proust skildrats som moralist: man har då betonat den motsättning mellan världens ävln, oro och lastbarhet å ena sidan, den egna familjens dygd och stilla lycka å den andra som framträder i hans roman. Sätillvida är detta uppenbart riktigt som läsaren även i detta hänseende får ett starkt intryck av "två världar"; det kan rent av påstås att över hela linjen (konst — liv, minne — tid, gott — ont) familjen på visst sätt representerar det överlägsna ledet i begreppspar och den stora världen den sämre delen. Men den moraliska omedvetenheten hos de skildrade personerna är, såsom Mauriac påpekat, så påtaglig att den måste antas vara för handen hos författaren själv, och alltför mycket läses ut ur romanen om man söker betrakta den som en genomförd analys på detta plan.

Än svagare grundat är påståendet — senast framfört av Maurois — att Proust skulle vara en stor social skildrare. Det kan vidhållas blott om därmed menas att Proust inträngande beskrivit en begränsad krets, och då gäller omdömet så gott som alla stora författare. Prousts sociala perspektiv var i själva verket utomordentligt trångt; det omfattade blott högadeln och de högborgerliga — andra klasser representeras av några i förbigående berörda restaurörer och tjänare samt, framför allt, av prostituerade av båda könen. Tydligt är också att Prousts synpunkt inte är social. Då Maurois hävdar motsatsen pekar han endast på att snobberi och kryperi är allmänmänskliga och återfinns i relationerna mellan alla sociala grupper. Det är sant, men dessa attityder utgör likväl en mycket ringa del av den sociala

1 Proust?
problematiken. I det hela stod Proust främmande för såväl sociala som politiska problem. Att han en kort tid i sin ungdom hörde till dreyfusarderna är i detta sammanhang utan betydelse; hela det bildade Frankrike tog ställning i "affären", och Proust gjorde, i motsats till flera av sina vänner, inga nämnvärda insatser.

Strävandet att göra denne diktare till en tänkare och moralist av rang är inte bara hopplöst, utan också meningslöst. Prousts allmänna resonemang och flyktiga reflexioner får sin tjusning just därigenom att han rör sig på gränsområdet mellan det vardagliga och lättillgängliga och det metafysiska eller mystiska; hans tankar skimrar och eggas, men saknar det bestämda och förpliktande som tillkommer den utformade åskådningen och löper därför icke heller dennas risker. Det bör tilläggas att Proust efter allt att döma bedrev denna allvarsamma, för det konstnärliga skapandet väsentliga lek med åsikter mindre medvetet men kanske också mindre engagerat än flera andra moderna diktare.

Om den oerhörda kraften i Prousts stora roman — av vilken blott ett par delar översatts till svenska, trots att det komplicerade språket gör en översättning särskilt behövlig — skall här inte ordas. Den som läser om middagen hos Guermentes, om det förtäckta skrytet, konkurrensen, inställsamt, tycker sig inte förr ha mött subtil och likväl hänsynslös kvickhet. Då Swann söker Odette i Paris eller Berättaren drömmer om den försvunna Albertine tar själva Längtan och Saknaden gestalt.

Herbert Tingsten

(En föregående artikel, "Problemet kring Marcel Proust", var införd den 5 juni.)

9/6

Professorer och studenter

Ett antal amerikanska studenter som avslutat sin universitetskurs vid Stockholms högskola har för studenttidningen Gaudeamus omtalat sina intryck och erfarenheter från studierna. De kritiska synpunkterna gäller till stor del förhållandet mellan lärare och studenter. I Amerika är man van vid "mera talrika och mera kamratliga kontakter med lärare utanför föreläsningssalen"; besökarna väntade sig livliga debatter mellan professorer och studenter, men fann att de båda grupperna var skilda av en barriär, med "den oavsärtlige, oangriplige professorn i trygg avskildhet bakom imponerande akademiska grader och listor på utgivna böcker"; i Amerika finns det inga professorer "som uppträder som halvgudar".

Att dessa reflexioner pekar på väsentliga skillnader mellan amerikanskt och svenskt studentliv finns det intet tvivel om, knappast heller därom att förhållandet mellan professorer och studenter i Sverige — i den mån man kan tala om ett sådant förhållande vid sidan av föreläsningarna och tentamina — är alltför stelt och präglad av prestige- och osäkerhets-känslor. I viss utsträckning sammanhänger detta med djupt rotade allmänna och akademiska vanor och traditioner. Umgänget mellan generationerna är i USA vida mera tvångsfritt än hos oss; i Sverige håller oftast den äldre misstänksamhet på sin värdighet, och oron för att den yngre spanar efter tillfällen till attack är inte sällan väl grundad. Professorerna har hos oss vida större social prestige

än i Amerika, de känner sig mera som forskare än som lärare och fostrare, och de akademiska läraernas befordran är praktiskt taget helt oberoende av deras förmåga att intressera och undervisa. I Amerika har de kamratliga relationerna blivit självklara. En gammal berömd professor finner det lika naturligt som en biträdande lärare att anslå en stor del av sin tid åt samtal med studenterna. Det är ett nöje att höra frågorna och debatterna under och efter föreläsningar i USA; från studenternas sida förenas fri-språkighet med artighet, och meningsutbytet präglas, även om det blir något av en fäktning, inte av vilja att sätta fast och besegra.

En mera genomgripande ändring av de svenska vanorna på detta område måste, det framgår redan av det sagda, bli en sak på ganska lång sikt. Med enkla medel skulle dock en viss förbättring bli möjlig. Ett sådant medel är att ge studenterna rätt att framställa frågor i samband med föreläsningarna; i början kommer det säkert att gå trögt, men det gäller att fortsätta tills metoden upphör att oroa. Ett annat medel är att anordna speciella frågetimmar för mindre grupper; ofta skulle dessa säkerligen ge mer än de många s. k. vetenskapliga föreläsningar som ligger över flertalet studenters nivå. Ansträngningar för att få det hela i gång behövs från både professorernas och studenternas sida — den vinst som står att nå genom ett friare förhållande är emellertid både mänskligt och läromässigt betydande.